

דמעות כמי נהר

כשאמי יושבה ביום פתיחת שנת הלימודים על גרם המדרגות שהוביל לביתנו ואיימה שאם לא אלך לבית-ספר היא תבכה עד שייגמרו לה כל הדמעות, נכנעתי וחזרתי לספסל הלימודים. מאז ידיי ורגליי כבולות בעול תורה. חמלתי על אמי שדמעותיה ייגמרו ולאן אני בא בלי דמעות אם, היכולות למלא את כל בורות המים בירושלים. אימא פרסה פעם בפניי את משנתה בעניין בכי ודמעות ואמרה: "קרידו, אדם חי בעולם בין שני בכיות – אחד עם צאתו לאוויר העולם והשני – בכי של ההולכים אחרי הארון. אנו מתייפחים גם בעקבות אבדן נפש יקרה או אבדן של חפץ בעל ערך שאין לו תמורה. אנו בוכים על עונש מידי אדם וגרוע מכל על עונש מידי שמיים. לבנו מתמלא אימה מחשש שיקרו דברים שאינם בשליטתנו. אין תחושת הקלה לנפש האדם כמו בכי הגון ושק דמעות מלא, הגורפים מועקות, כגשם נדבות הניתך על אדמה שחונה וצרובת שמש. חשוב שתזכור כי גם בשביל לבכות צריך מצב רוח". בהיותי ילד לא ירדתי לסוף דעתה וככל שהשנים נוקפות אני מבין קמצוץ מעומק מחשבותיה.

מצב רוח לבכיות, לגניחות ולאנחות לא חסר בשכונתנו. אישה מוכית ובוכיה לא הייתה חיזיון נדיר. זכורה לי אשת השיכור שזכתה למתת ידו הנדיבה של בעלה על שטען כי הקדיחה תבשיל או הציבה מחסומים בפני יצריו הלוהטים. מכות באותן שנים היו עניין של שיגרה: מורים היכו את תלמידיהם, שכנים היכו זה את זה על דברים של מה בכך כמו תור למים או על שווה פרוטה, אבות לימדו מוסר את ילדיהם בעזרת חגורה ונערים היכו את כל מי שחלש מהם. הבולשת הבריטית הכתה ללא רחם את אסירי המחתרות, שבפעולת נקם חטפו והיכו סרג'נטים בריטיים. כשחזרו נשות החצר מסרט טורקי או מסרט הודי בקולנוע 'אדיסון' וסיפרו לשכנות את סיפור הסרט קורע הלב, נאנחו כולן כאחת אנחה עמוקה, בכו ושיבחו: "איזה סרט נפלא..."

"מה אתן יודעות", אומרת ויקטוריה מלכת החצר, "כל הסרט בכינו... העיניים והאף נזלו. אני הרטבתי חמש ממחטות. מזמן לא ראיתי סרט טוב כל כך".

לא עבר שבוע בשכונתנו ללא מאורע ראוי שעבר מפה לאוזן והסיפור הלך והעצים ממספר למספר עד שהיה לטרגדיה סוחטת דמעות. סיפרו על ילדים שנשמטו ממרפסת הקומה השנייה של התלמוד תורה, סיפרו על ילדים שנתלו מאחורי עגלת מוכר הקרח ונשמטו חבולים על הכביש, סיפרו על סוס מוכר הנפט שהשתולל ורמס אישה זקנה תחת גלגלי העגלה. עלו על כולם סיפורי ההלוויות ששכונתנו התברכה בהן. אחת לכמה ימים יצא כרוז השכונה מולא שלום קארי העיוור וסלסל בקולו 'לוויה...לוויה'. קולו היה צוהל ומלא שמחה וגיל, ממש כפי שהכריז שעה קודם על 'ברית מילה' או 'פדיון הבן'. החיים והמוות יצאו מפיו כמחרוזת פנינים. למשמע קולו המסתלסל פרחו מעל הכרכובים יונים, תורים וצוצלות ועורבי-מדבר שחורים קראו 'קרע...קרע...'. המוני בית ישראל יצאו לרחבת בית הכנסת הגדול 'בבא תמא' כדי לקיים מצוות 'חסד של אמת'. החנויות נסגרו על מסגר ובריח והחנוונים הלכו אחרי ארונו של המנוח כשמפתח ענק, כידו של ילד, תלוי על כתפם. המקוננות קוננו על הליכתו של היקר באדם, שהלך עירי מן העולם והותיר אלמנה וילדים. בקולות דקים וגבוהים פרטו על נימי הלב וסיפרו על מעשי חסד, על דאגתו ליתומים ואלמנות על היותו טוב ומטיב למשפחתו ולקהילתו. באי ההלוויה גילו לפתע פנים חדשות אצל הנפטר, שנודע כקמצן וכאיש ריב ומדון והקשר בין סיפורי המקוננות לבין המציאות דמה לקשר שבין אש למים. רמת העצבות בקולן של המקוננות תאמה לגובה שכרן. או אז שק הדמעות נפתח לרווחה וההתייפחויות היו מקור גאוה בסיפור היומי שעבר מפה לאוזן: 'אוח, איזו הלוויה נפלאה... כמה בכינו'.

שכונה שלימה התאבלה על מותו של זקן שבע ימים, אך עצבות של ממש ירדה עלינו בהלוויה של לוחם מחתרת בן השכונה שהועלה לגרדום, או הלוויה של נוטר בן השכונה שנפל על משמרתו. למרבה הפלא, המקוננות ויתרו ביום זה על שכרן

וקוננו בקולות גבוהים שיצאו ממחוזות הלב וסיפרו על נער שלא
 ראה עולם, לא חבק אישה, לא בנה בית ולא הביא ילדים
 לעולם. אנו, התלמידים, צעדנו לפחות פעם בשבוע אחרי
 ארונות נפטרים, בואכה הר הזיתים. ההלוויות היו פיצוי נאות
 על שגרת לימודים מעיקה בתלמוד תורה. ראינו בהלוויות מעין
 יום טיול. בקולות דקים של נערי מקהלה סלסלנו אין ספור
 פעמים את פרק צא בתהלים: "יֵשֶׁב, בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן; בְּצֵל שְׁדֵי,
 יִתְלוֹן... עַל-כַּפַּיִם יִשְׁאוּנָה: פֶּן-תִּגָּף בְּאֶבֶן רִגְלָהּ..." מקהלת
 קבצנים עם סיגריה תקועה בקצה הפה, קשקשה בקופות,
 שיגרה עמוד עשן ומלמלה בקול צרוד: 'צדקה תציל ממות!
 צדקה תציל ממות!' בעוד המת מונח לפנייהם.